

THEOLOGIA BIBLICA

Éles Éva*
Melegföldvár

Péter leveleinek etikai aspektusai

1. Péter első levele és az etika

1.1. Általános észrevételek

Péter első levelének etikai meghatározása folyamatban levő és kidolgozásra váró terület.¹ Az utóbbi időben megjelenő tanulmányok többnyire a házitáblákkal és a különböző etikai témákkal foglalkoznak, és kevésbé azzal, hogy az 1Pt etikai meghatározottsága milyen jelentőséggel bír egyrészt a levelen belül, másrészt pedig az Újszövetség egészében. E levelet illetően mindenesetre meg kell jegyeznünk, hogy a kis-ázsiai szenvedő Krisztus-követők olyan etikai útbaigazítást kaptak benne, amely számukra *releváns* volt saját kontextusukban, viszont nem volt átfogó és széles körű. A levélben szertelenül váltakoznak az indikativuszok és az imperativuszok, s ennél fogva *szindetikus, kontúrok nélküli* üzenettel találjuk szembe magunkat.² De ez a jellegzetesség talán inkább csak a modern kutatók számára jelent „szertelenséget”, vagyis azoknak, akik inkább kontúrok, struktúrák és definíciók mentén tanultak/tanultunk szöveget boncolgatni. A szertelenség érzetét pedig még az is mélyíti, hogy Pál apostol jelentős számú levelei révén megszoktuk mind a teológiai, mind az etikai tartalmak nagyobb kidolgozottságát.

* Éles Éva (Szamosardó, 1988) 2007–2013 között folytatott teológiai tanulmányokat a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben (KPTI), 2013-tól a Katonai Református Egyházközség lelkipásztora. 2017–2018 között Kampenben, a Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) fakultásán folytatott posztgraduális magiszteri tanulmányokat, és szerzett MTh-oklevelet újszövetségi szakon. 2019-től a bekapcsolódott a KPTI Ravasz László Gyakorlati Teológiai Kutatóközpont munkájába, 2020-tól a Debreceni Református Hittudományi Egyetem doktorandusza. Kutatási területei: szenvedés és jó cselekedetek kapcsolata Péter első levelében, Péter leveleinek homiletikuma, a bibliai szöveg irodalmi jellegzetességeinek homiletikai jelentősége Péter levelei alapján.

¹ Davids, Peter H.: *A Theology of James, Peter, and Jude. Living in the Light of the Coming King. Biblical Theology of the New Testament.* Zondervan, Grand Rapids 2014, 98.

² Az etikával kapcsolatos meglátások bővebb tárgyalását ld. De Waal Dryden, J.: *Theology and ethics in 1 Peter. Paraenetic Strategies for Christian Character Formation.* Mohr Siebeck, Tübingen 2006, 1–4. Carson, D. A. – Moo, Douglas J.: *An Introduction to the New Testament.* 2nd edition. Zondervan, Grand Rapids 2005, 650. Davids, Peter H.: *i. m.* 98. Selwyn, E. G.: *The First Epistle of St. Peter.* 2nd edition. Macmillan, London 1949, 64.

1.1.1. Intuíció és imitáció

A szindetikus struktúra arra engedi következtetni némely tudóst (pl. Selwyn és Michaels), hogy emiatt a *primitív etika* felelős, vagyis az az egyszerű etikai szemlélet, amely a „jó cselekedet” (ἀγαθοποιέω: 2,12.15.20; 3,6.13.17; 4,19) túlradó, gyakori, hétszeri említésébe sűrűsödik. A fogalom feltételezhetően vagy a Zsolt 33[34],15-ből származik (ld. 3,11), vagy a jézusi mondás lukácsi változatából: *tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket [...], és ha azokkal tesztek jót [...]* (Lk 6,27.33). Negatív formában a parancs ekképp hangzik: Ne vétkezz!³

Megjegyzendő, hogy az úgynevezett *primitív vagy alulfejlett etika* nem annyira alábecsülendő, mint azt gondolnánk. A keresztyénség átmeneti időszakában, amikor sok hívő neofita, frissen megtért zsidó és pogány lépett be a gyülekezetek közösségébe, talán éppen ez a „kissztű” etika hordozta a legnagyobb lehetőséget a kontinuitás és a kapcsolópontok megteremtésében. Adott egy olyan etikai alap, azaz forma, amire a teológiai tartalom építkézhetett.⁴ Az 1Pt-ben éppen egy episztemológiai fordulat tükröződik a moralitást illetően: a primitív etika intuitív jellege megszűnik, s az *intuíció* helyébe az *imitatio* lép (*imitatio Christi* – Krisztus nyomdokainak követése: ἴνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ; ld. 2,21–25).⁵

Mindazonáltal a kérdés ennél jóval összetettebb, ha figyelembe vesszük azt is, hogy mind a parainézis, mind a kerügma eszkatologikus keretezésű. A 1Pt jellegzetesen elliptikus eszkatológiát tükröz, azaz a két idői gyújtópont strukturál minden tanítást és intést: utalás történik a már megvalósult eszkatológiára (*az idők végén megjelent tiéretetek* – 1,20; *Mert itt van az idő, amikor elkezdődik az ítélet Isten háza népén* – 4,17) és a még kiteljesedésre váró, jövő eszkatológiára (*Isten ereje a hit által megőríz titeket az üdvösségre, amely készen áll, hogy az utolsó időben kinyilvánuljon.* – 1,5; *dicsoítsék Isten a látogatás napján* – 2,12). Az elliptikus eszkatológia *interim etikát*⁶ és teológiát eredményez egy olyan átmeneti időszakban, amikor a „lelki tej” nem a szellemi érettséget, rövid távú célként a morális növekedést, hanem az üdvösségre való növekedést táplálja (2,2: *mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjétek az üdvösségre*). Ezért tehát a levél intelmei, a házitáblák (2,13–17; 2,18–25; 3,1–7; 5,1–5; 4,6–9), az erénylisták (1,22; 3,8; 4,7–11) a teocentrikus etikában, vagyis a keresztyén magatartásban való növekedésre,

³ Williams, Travis B.: *Persecution in 1 Peter. Differentiating and Contextualizing Early Christian Suffering*. Brill, Leiden–Boston 2012, 273. Michaels, Ramsey J.: *1 Peter*. Word Biblical Commentary, vol. 49. Word, Dallas 2002, lxxiii.

⁴ De Waal Dryden, J.: *i. m.* 45.

⁵ Uo. 83.

⁶ Wolfgang Schrage függetleníteni kívánja az interim etika koncepcióját az eszkatológiai modellektől. Ld. bővebben Schrage, Wolfgang: *Ethik des Neuen Testaments*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1989, 35–42.

fejlődésre készítetnek, és nem az antropocentrikus etikára, azaz a morális attitűd és készségek kifejlesztésére.⁷

Mivel az 1Pt megszólítottjai megváltattak a hiábavaló élettől (1,18), és mivel teológiailag szentnek nevezhetőek (1,16), szükséges, hogy elidegenedjenek és eltávolodjanak a görög-római destruktív pogányságtól és a befolyásos zsidó etikai szemlélettől is.⁸

Meglátásom szerint ez az elidegenedés nem *etikai integritásból* fakad a péteri diskurzusban, hanem az úgynevezett *etikai intelligenciából*,⁹ amely tudatában van ennek az örökségnek a rizikójával (ld. a bűnlajstromokat – 2,1; 4,3.15), de a keresztényen magatartás, életforma (ἀναστροφή – 1,15.18; 2,12; 3,1.2.16) tűz által kipróbált (1,7; 4,12) hatalmával is. Az etikai integritás inkább arról szól, hogy *valaki jó, jóságos*, míg az etikai intelligencia arról, hogy *a jót, a megfelelőt teszem*. Ezt a fajta megkülönböztetést a szövegbizonyosság is támogatja, hiszen az 1Pt-ben arról olvasunk, hogy „cselekedd a jót”, és nem arról, hogy „légy jó”.

1.1.2. Péter első levele és Kohlberg

Az alábbiakban az etikai intelligencia apropóján Lawrence Kohlberg elmélete, az erkölcsi fejlődés szakaszaira, annak teológiai értelmezésére utalnék. Amint látni fogjuk, ez a modell alkalmas az 1Pt kulcsfontosságú etikai jellegzetességének, az intuíció helyébe lépő imitációnak rendszerezésére és illusztrálására.

Kohlberg három szakaszt különít el a morális fejlődés folyamatában:¹⁰

a) *Prekonvencionális*, amelyhez a mások szükségei iránti csekély érdeklődés, a tekintély iránt tanúsított engedelmesség és a büntetéstől való félelem tartozik.

b) *Konvencionális*, amikor a cselekvések moralitását a társadalom szemlélete és elvárásai alakítják: a vágy, a közösségi megerősítés, az elismerés. Itt a külső erők irányítják az erkölcsi döntéseket, és ez az írott és íratlan szabályok szakasza. A ne lopj! tiltás így szólna a konvencionális szakaszban: ne lopj, ha szeretnéd a közösség tiszteletét megkapni.

⁷ Feldmeier, Reinhard: *The First Letter of Peter. A commentary on the Greek text*. Baylor University Press, Texas 2008, 107.

⁸ Kok, Jacobus (Kobus) – Nicklas, Tobias – Roth, Dieter T. – Hays, Christopher M. (szerk): *Sensitivity towards Outsiders. Exploring the Dynamic Relationship between Mission and Ethics in the New Testament and Early Christianity*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 364. Mohr Siebeck, Tübingen 2014, 2.

⁹ Az etikai intelligencia további részletezését a 2Pt 1,5–7 is visszaadja mint olyan készséget, amellyel differenciálni és szintetizálni lehet azokat a lépéseket és erényeket, amelyek abban segítenek, hogy „ne legyünk a mi Urunk ismeretében sem télenek, sem terméketlenek” – 2Pt 1,8.

¹⁰ Cole, Michael – Cole, Sheila: *Fejlesztélektan*. Ford. Bíró Szilvia, Bodor Péter, Csibra Gergely, Kalas Zsuzsa, Kéri Rita, Király Ildikó, Kiss Szabolcs, Koós Orsolya, Kovács Mónika, Medgyesi Patrícia Ragó Anett. Osiris Tankönyvek. Osiris Kiadó, Budapest 2006, 563–566.

c) *Posztkonvencionális* szakasz, amely az egyetemes erkölcsi elvek szintje: a szabályok hasznosak, de nem örök érvényűek, hanem változóak. A döntést az alapvető értékek vezérlik: a személy méltóságának tisztelete, az élet tisztelete, a jogok egyenlősége.

Hogyan néz ki ennek a struktúrának a teológiába való transzponálása, különös tekintettel az 1Pt üzenetére? Az alábbiakban ennek vázolója következik.

a) *Prekonvencionális* szakasz. Ez a gonoszt gonosszal, a gyalázkodást gyalázkodással viszonzó magatartás (vö. 3,9: *Ne viszonzozzátok a rosszat rosszal, sem a szidalmat szidalommal*), a *pre-kelesz* és a *pre-charisz* szakasza, amelyben a szemet szemért, fogat fogért elv érvényesül. Itt nincs etikai dilemma: ha valaki azt kéri, hogy menj el vele egy mérföldre, nem mész el (mert nincs kedved, időd, indíttatásod stb).

b) *Konvencionális* szakasz. Ez a társadalmi elvárásoknak, standardoknak, trendeknek való elégtétel szakasza (vö. 2,20: *kitartóan tűritek a hibátok miatt kapott verést*): ha egyvalaki megsérti a társadalmi szabályt, valószínű, hogy mindenki megtenné. Ez a *kelesz* szakasza: ha valaki megkér, hogy menj el vele egy mérföldre, elmész egy mérföldre.

c) *Posztkonvencionális* szakasz. Ebben a fejlődési szakaszban az *imitatio Christi* motiválja a cselekvést. Ám nem a hipotetikus Mit tenne Jézus? (What Would Jesus Do? – WWJD) kérdés alapján, amely ismét az intuíció egyik formája lenne. Itt inkább egy másik kérdés bevezetését látnám helyesnek, éspedig a Mit tett Jézus? tényszerű kérdést (What did Jesus Do? – WDJD). Ez a biztos pont az etika számára is. Ebbe a szakaszba tartoznak a szenvedők jó cselekedetei: ha valaki azt kéri, hogy menj el vele egy mérföldre, elmész vele kettőre (Mt 5,41). Ez az a szakasz, amikor a motiváció, a szándék ugyanolyan fontos, ugyanolyan értékű, mint a konkrét cselekedet.

1.1.3. Következtetések

Mivel az 1Pt-ben nincs erkölcsi fejlődésre tett utalás, itt csupán egyfajta növekedést láthatunk: az üdvösségre való növekedés nem magatartásbeli fejlődéssel vagy személyiségfejlődéssel függ össze, és nem is a jóságban való előrehaladás. Talán találhatóbb, ha azt mondjuk, hogy nem az etikai integritás a cél, hanem az *etikai intelligencia*. Az etikai integritás azt jelenti, jónak lenni; az etikai intelligencia pedig ezt: jót cselekedni. Az etikai intelligencia nemcsak tudja, hogy mi a jó, a helyes, hanem meg is teszi azt még akkor is, ha az a bizonyos tövis folyamatosan szúr és sebez.

Az etikai integritás teológiailag talán lehetetlen küldetés (mission impossible). Elég, ha Pál apostol azon szuggesztív megnyilatkozására gondolunk, amelyben a külső és belső ember folyamatos küzdelméről szól (Róm 7,14–25).

Az etikai intelligencia konstruktuma arra hívja fel a figyelmet, hogy a tudatnak, a kognícióinak szerepe van, szerepe lehet az etikai diskurzusban, és főleg a kritikus

helyzetekben, amikor érzelmileg labilisak vagyunk, és az akaraterő gyenge. Péter mindkét levelében hangsúlyos a „legyetek józanok” imperatívusz és a „tisztá gondolkodás” etikai kiterjedése (1Pt 1,13; 4,7; 2Pt 3,1). A keresztyén etika végső soron racionális és logikus, ezzel szemben a rajongó és pneumatikus etika a bo-kortűzhöz hasonlóan hamar elég és kiég, nem biztosít elegendő konzekvenciát, amikor a tövis szúr és sebez.

1.1.4. Etika és hagyományok

Végül meg kell említenünk, hogy az 1Pt az ószövetségi és a jézusi hagyomány által inspirált útbaigazítást nyújt, vagyis felszólításai nem érkeznek etikai vákuumba.¹¹ Az intertextusok autoriterek abban az értelemben, hogy a múltban megfogalmazott imperatívuszok a jelen normatívái lesznek.¹²

Az alábbi két táblázatban keresztmetszetet jelenítünk meg az 1Pt-ben megjelenő legfontosabb ószövetségi és jézusi hagyomány párhuzamairól, és meg kell jegyeznünk, hogy a szerző nem egy magasabb szintre kívánja „fejleszteni” a korábbi etikai aspektusokat, hanem a Kis-Ázsiában szétszórt címzettek „szintjéhez” idomítja és közelíti azokat.

1Pét	Ószövetség (LXX)	Intertextusok	Megjegyzések
1,16	Lev 11,44; 19,2; 20,7.26	<i>Szentek legyetek, mert én szent vagyok!</i>	A szentségi törvénynek itt pragmatikus és átértékelt következménye van. Ramsey J. Michaels szerint a levél szerzője nemcsak teológiailag szemléli a Lélek megszentelő munkáját (1,2: ἁγιασμῷ πνεύματος), hanem közelebb hajlítja az etikai dimenzióhoz, és így a kultikus fogalmak (pl. ἅγιοι) etikai kiterjeszttségűek lesznek a levélben. ¹³
2,21–25	Ézs 53	<i>Imitatio Christi: Krisztus is szenvedett értetek, és példát adott nektek, hogy az ő nyomdokait kövessétek...</i>	Az Ézs 53-ban nincs konkrét etikai utasítás, a hangsúly pedig az etikai diskurzusra bevezetett imitáción van.

¹¹ Green, Gene L.: The use of the Old Testament for Christian ethics in 1 Peter. In: *Tyndale Bulletin* 41. (1990/2), (276–289) 280.

¹² Uo. 286.

¹³ Michaels, Ramsey J.: i. m. 59. Mbuvi, Andrew M.: *Temple, Exile and Identity in 1 Peter*. T&T Clark, London–New York 2007, 82.

3,5–6	Gen 18,12	Sára követése: [Sára] <i>leányai lesztek, ha jót tesztek...</i>	Az imitatio-modell alkalmazása a keresztény asszonyokra.
3,6b	Péld 3,25	<i>Ne félj hirtelen... félelemtől</i> (RevKároli).	Ez az imperatívusz a szenvedés időszakával, mint félelmetes időszakokkal függ össze.
3,10–12	Zsolt 34,13–17	<i>Mert aki szeretne örülni az életnek és jó napokat látni..., tegyen jót.</i>	A szerző eszkatológiai színárnyalattal bővíti az eredeti LXX-variánst: „jó napokat látni” – „a jövő dicsőséges napjai”. ¹⁴
5,5b	Péld 3,34	<i>A csúfolódókat ő megcsúfolja, az alázatosoknak pedig kegyelmet ad.</i>	Általános jellemző a korai egyház parainézisére, ld. Jk 4,6; Mt 23,12.

1 Pét	Jézusi tradíció ¹⁵	Intertextusok	Megjegyzések
2,18–20	Mt 5,38–48 Lk 6,27–36	<i>Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért (Mt 5,44). Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket (Lk 6,27).</i>	<i>Verbum Christi</i> – 1Pt legtisztább forrása.
3,9		<i>Én viszont azt mondom nektek: ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem aki megüti téged a jobb arcodon, fordítsd oda neki a másikat is. (Mt 5,39) Áldjátok azokat, akik átkoznak... titeket (Lk 6,28).</i>	

1.2. A szenvedés etikai kihívása és a jó cselekedetek jelentősége

1.2.1. Péter első levelének üzenete. Vigasztalás vagy kihívás?

Az alábbiakban sajátos szempontból vizsgáljuk meg az 1Pt etikáját, mégpedig így, hogy a levél keletkezési oka, a szenvedés felől közelítjük meg. A levél szenvedésről szóló textusai, különösen pedig a 2,18–21, a 3,17 és a 4,16.19 a szenvedés és jó cselekedetek kölcsönhatásának komplex teológiai-etikai valóságát tárják fel. Úgy tűnik, hogy ez a kölcsönhatás és interakció elsősorban *konstruktív etikai intelligenciát* terjeszt elő, másodsorban pedig *kritikát (destrukciót)* a romboló magatartás, hajlam ellen.

¹⁴ Green, Gene L.: *i. m.* 286.

¹⁵ A *Jézus-tradíció* a következő irodalmi elemekben differenciálódik: logia, narráció, idióma, illetve beteljesedett próféciák. Az 1Pt-ben betöltött szerepéről ld. bővebben: Alkema, Roelof: *The Pillars and the Cornerstone. Jesus Tradition Parallels in the Catholic Epistles*. Eburon, Delft 2018.

A keresztyének Kis-Ázsiában elszenvedett nehézségeinek egyik feltehető oka Claudius császár gyarmatosítással összefüggő politikai ambíciója (Kr. e. 50-es évek eleje) és az „őslakók” részéről tapasztalt szociális elnyomás lehetett. A keresztyénség terjedésének eme szakaszában az üldözések többnyire verbális rágalmazásra, rosszindulatú beszédre és koholt vádakra korlátozódtak (1,6; 2,12.15; 3,9.16; 4,12.16). Ennélfogva ez időszak legnagyobb kihívását azt jelentette, hogy a megtértek mivel fognak válaszolni erre a bánásmódra, és hogyan élhetik meg Krisztus iránti hűségüket az ellenséges társadalomban. Bizonyára nagy volt annak a kísértése, hogy megtorolják a bántást,¹⁶ de a hittel való elszakadás is fenyegette őket. Ezért is határozott a 4,15 beszédmódja, ahol a levélszerző éles kritikát fogalmaz meg a szenvedés nem megfelelő módjáról: *Közületek tehat senki se szenvedjen mint gyilkos, mint tolvaj, mint gonosztevő vagy mint más dolgába avatkozó.* Mégis milyen magatartást tanúsítsanak az elnyomók viselkedésére? Hogyan kerülhetik el gonosz viszonyulást? És mennyire követhető a péteri modus vivendi a szenvedés tüzeinek hasító fájdalmában? Mennyiben jelent az apostoli üzenet vigasztalást és megnyugtatót a szenvedőknek?

Az engedelmisséget sürgető erőteljes és ismételt felszólítás azt sugallja, hogy a különféle földrajzi-szociális-családi meghatározottságú megszólítottak mint szolgák (2,18–25), feleségek (3,1–7), fiatalok (5,5) vagy mint Kis-Ázsia lakosai (2,13–17) nyugtalanok voltak. Ez a nyugtalanosság kiszámíthatatlan viselkedést vagy éppen lázadást eredményezhetett.¹⁷

A hatványozott nehézségek miatt az a megszólított keresztyének mint „jövények” (1,1) fokozott szorongást fenntartó állapotba kerültek: hitüket, reménységüket és bizalmukat a szomorúság árnyékolta be, és úgy tűnik, hogy állandósult a kísértések miatti megszomorodásuk. Volt ugyan élő reménységük abban, hogy majd romolhatatlan, szennyezetlen és hervadhatatlan örökséget nyernek, amelyet Isten fenntart számukra a mennyekben, s efelett örvendeztek, most azonban, mivel így kellett lennie, egy kissé megszomorodtak a különféle kísértések között (1,3–6). Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy ez az állandósult megszomorodás (*λυπηθέντες*, pass.) hívja életre Péter első levelét. Ez a levél keletkezésének belső oka. Ez az állapot annak is a jele, hogy mennyire súlyos teológiai és etikai

¹⁶ David Balch szerint a házitáblák apologetikus formulák, amelyek cáfolni hivatottak azt a hírsztelést, amely szerint az úgynevezett „felszabadított etika” miatt a keresztyének hajlamosak társadalmi anarchiára. Ld. Balch, David L.: *Let Wives Be Submissive: The Domestic Code in 1 Peter*. Scholar Press, California 1981, 26. Ld. még uo: Hellenization/Acculturation in 1 Peter. In: Talbert, Charles H. (szerk.): *Perspectives on 1 Peter*. Mercer University Press, Macon, GA 1986, (79–102) 80.

¹⁷ Filson, Floyd V.: Partakers With Christ: Suffering in 1 Peter. In: *Interpretation* 9. (1955), (400–412) 403.

kihatása van az ilyen jellegű kritikus időszaknak, amikor sok esetben a lepel alatt meghúzódó vívódások is fokozottabbakká és nyilvánvalóbbakká lesznek.¹⁸

Ebben az akut helyzetükben érkezik meg hozzájuk az apostoli üzenet, amely ebben csúcspontja ki a 4,19-ben: *Akik tehát Isten akarataiból szenvednek, azok is ajánlják lelküket a bűn Teremtőnek, és cselekedjék a jót!* Floyd V. Filson ezt írja e versről: „ez a kereszt elve”. Ebből nem lehet engedni még a nagy szomorúság ellenére sem. Az, amit a levél szerzője itt megfogalmaz a Róm 12,21 szellemiségével is összhangban van: *Ne győződjön le téged a rossz, hanem te győzd le a jóval a rosszat.*¹⁹

A 4,19 értelmében a jó cselekvése nem etikai eszköz a hívő ember kezében, nem is olyan kiszámított válasz, amely külső és mesterséges, hanem az Istenben mint Teremtőbe vetett hit és bizalom természetes kiáradása. Ahogyan J. de Waal Dryden találóan fogalmazza meg: „a két elem, a hit és a jó cselekedetek egymástól megkülönböztetőek, de nem szétválasztóak”.²⁰ Ehhez kapcsolódóan jegyezzük meg azt is, hogy az Istennek ajánlott lélek és a jó cselekedetek nem a szenvedés automatikus melléktermékei.

Péter asszonyokra vonatkozó képes beszédével élve elmondható, hogy úgy amint a keresztyén nők ékszerai *a szív elrejtett embere a szelíd és csendes lélek el nem múló díszével* (3,4–6), akképp a keresztyén közösség ékessége is a látható jó cselekedetek el nem múló díszé lesz. A jó cselekedetek díszé nemcsak szépségről, azaz etikai esztétikáról, a jó szépségről és láthatóságról szól, hanem etikai készenlétről is: bármikor készen áll arra, hogy láthatóvá és tapasztalhatóvá legyen.

A láthatóság gondolata összefügg a szenvedésben tanúsított megfelelő magatartással, mint az „új hit” identitásjegyével. Az „új hit” nem (csupán) föld alá rejtett vagy templomi liturgiába zárt, hanem az élet istentiszteletében kibontakozó hit. Ide vág Georg Christoph Lichtenberg (1742–1799) filozófus gondolata: „Az istentisztelet szót át kellene értelmeznünk, és nem a templomba járásra, hanem a jó cselekedetekre kellene vonatkoztatnunk.”²¹

A kérdés továbbra is adott: Péter etikai megszilárdítása és kritikája milyen mértékben járul hozzá ahhoz, hogy a kis-ázsiai szenvedők szomorúsága feloldódjék vagy elmúljék? Vigasztalás vagy pedig kihívás a hallgatóság pásztorolása? Igazából mindkettő egyszerre. Vigasztalás abban az értelemben, hogy a jó cselekedetek, a tűrés (az etikai intelligencia) a *χρησις* (2,19) megtapasztalását jelzik. Lásd, miként lép működésbe az érdemtelen szenvedés és érdemtelen isteni adományok, a tűrés és lelkiismeret egyensúlya. A végső beteljesedett adomány sem ma-

¹⁸ De Waal Dryden, J.: *i. m.* 43–47.

¹⁹ Filson, Floyd V.: *i. m.* 405.

²⁰ De Waal Dryden, J.: *i. m.* 47.

²¹ Douglas, Klaus – Vogt, Fabian: *40 nap alatt az Én körül. Felfedezőút a Bibliával.* Ford. Kaposi Luca. Luther Kiadó, Budapest 2019, 195.

rad el: miután rövid ideig szenvedtetek, maga fog titeket felkészíteni, megszilárdítani, megerősíteni és megalapozni (5,10).²²

Másodsorban: Péter üzenete *missziói kihívás* elé állítja a szomorkodókat: a szenvedés olyan egyedi lehetőséget teremt, amikor a jó cselekedetek a kívülállókra azonnali, gyors hatást gyakorolhatnak. Ez az, amit *missziói captatio benevolentiae*-nak nevezhetünk: *a ti jó cselekedeteiteket látva, dicsőítsék Istent* (2,12). Ezen a ponton is egészen nyilvánvaló, hogy a misszió és az ethosz kéz a kézben jár.²³

Ez a *captatio benevolentiae* egyszerre két irányba is kifejti hatását: külmisszió révén az elnyomó társadalomban (lásd az intelmek szociális tartalmait), belmisszió révén a keresztyén közösségen belül (lásd az intelmek „házi” aspektusait – nők, ifjak, presbiterek, stb.).

1.2.2. A jó cselekedetek víziója és szenvedésbeli vonatkozásai

Láttuk tehát, hogy a levél szerzője olyan bátorító üzenetet fogalmaz meg, amelynek szerves része a jónak a cselekvése. Ám gondoljuk csak meg: egy modern filozófus vagy egy terapeuta a maga praxisában összekapcsolja-e ilyen közvetlenséggel a szenvedést, a traumát és a jó cselekedetet? Beszélhetünk-e egyáltalán a szenvedés etikájáról? Vajon nem okozna-e ez még nagyobb szorongást és fájdalmat a megviselt szenvedőnek? Valószínűleg igen, éspedig abban az esetben, ha hiányozna ennek a kombinálásnak a teológiai perspektívája: ez az egyedi kombináció Isten akarata. Nem abból fakad, hogy a szerző magas etikai érzékenységgel rendelkezik a kívülállók iránt, hanem Isten akaratának és tekintélyének kinyilatkoztatásából ilyen (2,15; 4,2.19). A 4,2 egészen addig elmegy, hogy azt mondja, a jó cselekedeteket nem is emberi vágyak (ἀνθρώπων ἐπιθυμῖαι) működtetik, hanem Isten akarata. Ezzel együtt azt is kimondhatjuk, maga Isten az, aki a megfelelő magatartás paramétereit kinyilatkoztatja az apostoli üzenetben.²⁴

A kinyilatkoztatás célja pedig az, hogy a hívő az Istentől mint *Teremtőtől való teljes függésben növekedjék, teljesebben ki a szenvedésben*, legalábbis ezt élje meg elsősorban, és nemcsak azt, hogy az ő boldogtalanságát és szerencsétlenségét az adott szociális-politikai helyzet és a diszfunkcionális belső lelkiállapot határozta meg (lásd a szomorkodás motívumát).

²² Mbuvi, Andrew M.: *i. m.* 82.

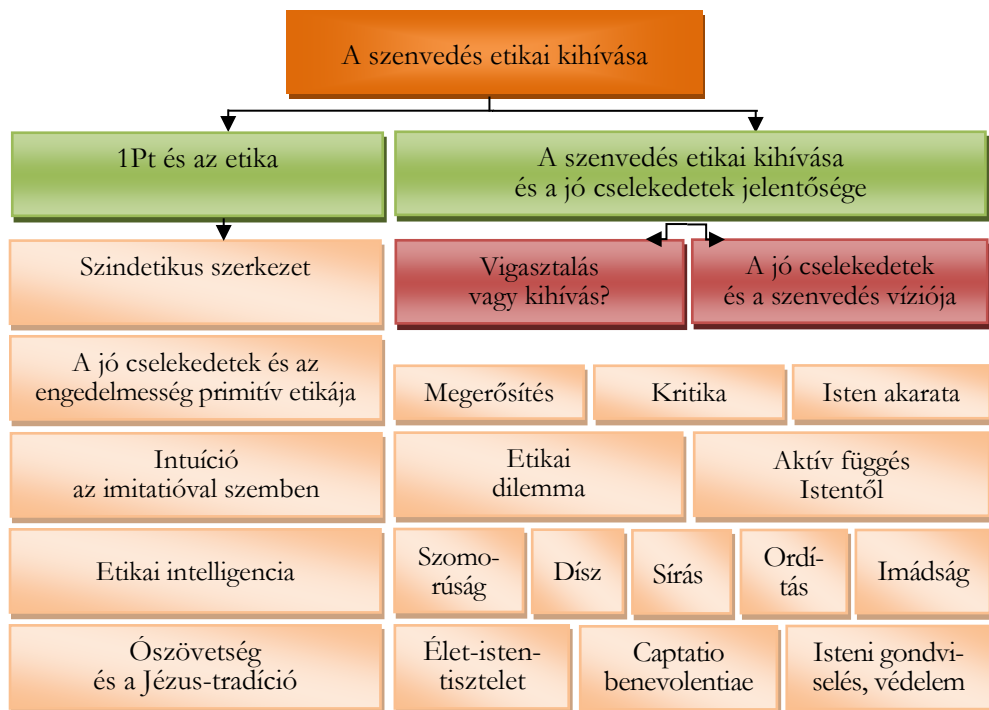
²³ A misszió és ethosz közötti kapcsolatot megnyerően és körültekintően ábrázolja Rob van Houwelingen a Zsidókhoz írt levél kontextusában. Ld. Van Houwelingen, Rob: *Mission and Ethics in the Epistle to the Hebrews. Faith Means Perseverance*. In: Kok, Jacobus (Kobus) – Dunne John Anthony (szerk.): *Insiders versus Outsiders. Exploring the Dynamic Relationship between Mission and Ethos in the New Testament*. Perspectives on Philosophy and Religious Thought 14. Gorgias Press, Piscataway, NJ, USA 2014, 239–260.

²⁴ Davids, Peter H.: *i. m.* 158.

Míg az utóbbi kettő a szorongás és depresszió állandó forrásai (ma is), addig az előbbiből az öröm és a megbékélés származik: *Minden gondotokat őreá vessétek, mert neki gondja van rátok.* (5,7). Ez juttat el abba az állapotba, amikor elhangzik a szenvedő ajkáról: a te akaratodban nyugszom meg.

Amíg a világban a szenvedők sírása és az orozslán ordítása (5,8) egymásnak feszül, addig Jézus tusakodó imájának szelíd hangja megtöri az eget, és áthatol rajta: *Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól.* (Jn 17,15) *...nagy főpapunk van, aki áthatolt az egeken* (Zsid 4,14). A szenvedőknek van védelmük Istentől, és irántuk tanúsított gondoskodása nem absztrakt vagy ideológizált valóság. A szenvedőket körülöleli Jézus Krisztus valóságos szenvedése és dicsősége, de ugyanakkor az értük és értünk szüntelenül tusakodó és közbenjáró imádsága is, amelyben mindazok, akiken szenvedések teljesednek be széles e világon, összekapcsolódnak, és az ő jelenlétébe kerülnek (5,9).

Az előbbieken kifejtett gondolatokat az alábbi ábra is strukturálja. Az ábra olyan ismeretet tükröz, amely szabadon kezeli a motívumokat, és amely elhatárolódik minden egyirányú jelentésteremtéstől. A diagram középpontja azonban nem a jelentés, hanem a kapcsolat: Isten és a szenvedő kapcsolata. A szenvedés etikai konzekvenciáinak áttekintése értelmében arra a következtetésre juthatunk, hogy a tét nem egy bizonyos etikai igényesség, szabályrendszer megőrzése messze Kis-Ázsiában, hanem az ember és Isten, a hívó és Isten közötti kapcsolat minősége és érzelmi hőfoka.

1.3. Zárómegjegyzések

A megkeseredés, az egoizmus és az etikai deficit mint a szenvedés gyakori kísértőjelensége nemcsak az első századi kis-ázsiai történelmi-társadalmi miliójében jelentkezett, hanem a 21. századi Erdély vonatkozásában is. Az 1Pt szerzője arra ösztönzi a szenvedőket, hogy ne mulasszák el a jót cselekedni. Engedjék lazábbra társadalmi megkötöttségeiket, mert nekik az üdvösségre kell növekedniük (2,2). Növekedni az Istentől való függésben – ez az, amit prédikációinkban így szoktunk fogalmazunk: fölül kell emelkednünk körülményeinken. Ennek pedig nemcsak szellemi és lelki síkon, hanem a tettek szintjén is meg kell történnie. De nem szabad elfeledjük, hogy az ember nem tudja felemelni, jobbra tenni saját magát. Isten a legfőbb cselekvő úgy, ahogyan az 5,10–11 is bizonyosságát adja ennek: *Minden kegyelem Istene pedig, aki meghívott titeket az ő örök dicsőségére Jézus Krisztus által, maga fog titeket – miután küssé szenvedtetek – tökéletesíteni, megerősíteni, megszilárdítani és megalapozni. Övé a dicsőség és az uralom mindörökkön örökké! Amen.*

Az 1Pt alapján elmondhatjuk, hogy a jó cselekedetek etikája, amely a szenvedések idejére szól, igazából a *homo viator* etikája, tudniillik a levél címzettjei jövővények. Vagyis a szenvedések és jó cselekedetek addig relevánsak, amíg úton vagyunk.

Péter *nem a szenvedés megértésére összpontosít*, hanem a *szenvedés általi megértésre, értelmezésre*. Ennélfogva, a szenvedésnek *hermeneutikai funkciója* is van. Isten, a világ és a szenvedő hármását a fájdalom keretezi újra. Ez a hermeneutikai funkció a próbát jelenti a teológiai nyelvezetben.

És végül: az 1Pt etikai víziójának nem szándéka elhallgattatni, elnyomni az akut helyzet, a szenvedés súlyosságát és fájdalmát. A szenvedés tényleg bánt (4,1.12), bántani fog, és nagyon fájdalmas; ennek ellenére mégsem életellenes.²⁵ A fájdalomban és jajgatásban nem a kétségbeesés könnyei, hanem a hit és jó cselekedetek könnyei fakadnak fel.²⁶

²⁵ Filson, Floyd V.: *i. m.* 403.

²⁶ A világhírű kanadai politológus és klinikai pszichológus, Jordan B. Peterson szabálykötetei sem mellőzik az élet és a szenvedés bonyolult kapcsolatát. Ő egyértelmű teológiai kategóriákat jelöl meg a szenvedés és keserűség alternatívájaként: a hálaadást, a bátorságot és a szeretetet. A szenvedés tagadása helyett a szenvedés tudatosítása és a létezés nehézségeinek bátor és szabad felvállalása javulást hozhat a halál árnyékának völgyében. „Ha úgy határozol, hogy szeretetet és bátorságot mutatsz – egyszerre és tudatosan –, akkor úgy döntesz, hogy a dolgok jobba és nem rosszabbá tételéért fogsz munkálkodni”. Vö. Peterson, Jordan B.: *12 szabály az élethez. Így kerülj el a káoszt!* Ford. Horváth M. Zsanett. 21. Század Kiadó, Budapest 2018, 136–137. Peterson, Jordan B.: *Túl a renden. Újabb 12 szabály az élethez.* Ford. Novák Gábor. 21. Század Kiadó, Budapest 2021, 343–359.

2. Péter második levele és az etika

2.1. Általános észrevételek

A 2Pt etikai apparátusára is érvényes, hogy mélyen beágyazódik az adott „Sitz im Leben“-jébe. Tehát jelentősége elsősorban abban áll, hogy lokális és akut helyzetben levő keresztyén közösségek számára nyújt „itt és most” jellegű üzenetet. Egyszerre jellemző rá az intervenció és a prevenció, ugyanis a beszédmódból kitűnik, hogy olyan latens folyamatok húzódnak meg a felszín alatt, amelyek még nem transzparenssek a hívők számára, de fenyegetésük és árnyékuk már önmagába véve is veszélyes: *közöttetek is lesznek hazug tanítók, akik veszedelmes tévtanokat terjesztenek* (2,1); *az utolsó napokban csalárdságban járó gúnyolódók fognak jönni, akik saját kívánságaik útján járnak* (3,3). A megrontó tendenciáknak időben történő észlelése, a vészharang megkonkordítása tehát szerepet játszik e levél keletkezésében. Az indikativuszok és imperativuszok, akárcsak más újszövetségi könyvek esetében, itt is váltakozva pulzálnak, dinamikussá és élővé teszik a betű lelkét kétezer év után is. Az alábbiakban e pulzálás legfontosabb összetevői kerülnek górcső alá – a teljesség igénye nélkül.

2.2. Kiemelkedő témakörök

2.2.1. A törekedés etikája

A 2Pt gyöngyszemének az 1,5–7-ben olvasható erénykatalógust tekinthetjük, amely hihetetlen tömörséggel képes közvetíteni rendkívül sok és mély mondani-alót az egykori címzetteknek, de minden idők egyházának is:

Καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ σπουδῆν πᾶσαν παρεισενέγκαντες ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν,	5	<i>Fordítsátok tehát minden gondotokat arra, hogy hitetekkel szolgáljátok az erényt, az erénnyel a tudományt,</i>
ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσεβειαν,	6	<i>az ismeretben önuralmat, az önuralomban állhatatosságot, az állhatatosságban kegyességet,</i>
ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην.	7	<i>a kegyességben testvéri szeretetet, a testvéri szeretetben pedig minden ember iránti szeretetet.</i>

A felsorolás erkölcsi fogalmai erős rokonságot mutatnak a sztoikusokra és a hellenista (nép)filozófiára jellemző morális terminológiával, és kevésbé tükrözik a páli, illetve más újszövetségi erénykatalógusok dinamikáját és formázottságát

(vö. Gal 5,23; Fil 4,8; 1Tim 6,11; 2Kor 6,6; 8,7; Róma 5,3–5).²⁷ Emellett a terminusok mögötti hagyományok azonosításában gyakran a Biblián kívüli (hellenizált) keresztyén irodalom kerül szóba a műfaji egybeesés miatt (*szórités*, *szóriták* – filozófiai lánckövetkeztetés, lánccérv, poliszillogizmus; ld. még: Róm 8,29–30; 10,14–15), különösképpen Alexandriai Kelemen első levele és Hermász Pásztorra. Ez is azt bizonyítja, hogy az Újszövetség etikai apparátusa ez esetben is magán hordozza a kortörténeti sajátosságokat. A memoriternek is kiváló logikai konstruktum pedagógiai és apologetikus funkciókat is elláthatott az adott címzettek körében.²⁸

Itt most nincs lehetőség arra, hogy a nyolc erény anatómiáját külön-külön ismertessük, viszont néhány általánosabb megjegyzés mégis ide kívánczok.

a) Formailag és tartalmilag is a *gradatio* koncepciója bontakozik ki ebben a passzusban. A *törekedés etikájának* is nevezhető tanításban (*σπουδὴν πᾶσαν παρεισευέγκαντες* – *fordítsátok tehát minden gondotokat arra* – 1,5; vö. 1,10; 3,14) a fokról fokra történő előrejutás elve érvényesül: hit – igaz emberség/nemes erény – ismeret – önuralom – állhatatosság– kegyesség – testvéri szeretet – minden ember iránti szeretet. Ez a felsorolás is azt mutatja, hogy ennek az etikának, amely bibliai, de nem csak, a *hit* a kiindulópontja, hiszen „az erkölcs végső soron Isten jelleméből fakad”.²⁹ De legalább ugyanilyen fontos a záróelem is, a mindenki irányába megmutatkozó szeretet. *A hit és a szeretet az etika alfája és ómegája*. Amennyire összetartozik a kezdet a véggel, a keresztyén ember számára annyira elválaszthatatlan a (személyes) hit és a cselekedetekben, viselkedésben tükröződő szeretet. Hit nélkül a szeretet csupán behaviorizmus, szeretet nélkül a hit pedig lelki szellemeskedés. Ha alaposan szemügyre vesszük, akár azt is elmondhatjuk e rövid passzusról, hogy a páli szeretethimnusz absztraktja, summája. A 2Pt 1,5–10 az 1Kor 13 péteri adaptációja egy akut, speciális helyzetben levő, talán Kis-Ázsia szórványaiban élő keresztyén gyülekezet számára.

b) Ez a kondenzált erénytan a tétlenség és terméketlenség/gyümölcstelenség ellen akar védeni, és összefonódik Jézus Krisztus ismeretével (1,8).³⁰ Ez az

²⁷ Bauckham, Richard: *Jude, 2 Peter*. Word Biblical Commentary, vol. 50. Word, Waco–Texas 1983, 174.

²⁸ Az etika apologetikai funkciójára nézve ebben a kommentárban találunk további szempontokat: Geréb Zsolt: *Péter első levelének magyarázata*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2015, 84.

²⁹ Rae, Scott B.: *Erkölcsei döntések. Bevezetés az etikába*. Ford. Farkas Ildikó. Harmat, Budapest 2015, 7.

³⁰ A Martin Seligman által kutatott *tanult tehetetlenség* a terméketlenség, illetve tétlenség pszichológiai párhuzamának tekinthető, amelynek alapfilozófiája ebben áll: bármit tesz az illető, úgysem

„üdvismeret” az élet és az emberi természet minden területét áthatja (ész-érzelem-akarát), és a *gradáció* elv alapján folyamatosan fejleszthető (ld. 3,18). A fejlesztés egyik formája a 2Pt alapján az *emlékezés*. A próféták és apostolok szavai „sötét helyen világító lámpások” (1,19), ezért fontos a rájuk való emlékezés és az emlékezés általi önkritika (bűnbánat), egészen addig, amíg „felvirrad a nap, és felkel a hajnalszél szívetekben” (1,19). Az emlékezés itt is összefügg azzal, amit 1Péter kapcsán is említettünk: az újszövetségi paraklízisek nem egy etikai vákuumba érkeztek, ezért a hagyományoknak nemcsak irodalmi, hanem ezen túlmenően egzisztenciális jelentőségük is van.

c) Az *isten természetre* való hivatkozás (*γέννηθε θείας κοινωνοὶ φύσεως* – *isten természet részeseivé* legyetek – 1,4), amiről alább is szólunk, jelzésértékű. Itt talán kissé ellentmondásossá válik az üzenet, ugyanis szinte egy lélegzetvétellel hangzik el, hogy az ígéretek által isteni természetben *részesehetnek* a címzettek, és éppen ezért teljes igyekezettel *törekednetek* (1,4–5). Hogyan lehet *részesezni és törekedni* egyszerre? Mennyire tekinthetők ezek időbeli kategóriáknak? Hogyan viszonyul egymáshoz a kettő: a részesezés és törekedés? A keresztyénség mind a mai napig ezekhez a koncepciókhoz köthető és feloldhatatlan feszültségnek a vallása, és ezt a feszültséget ebben a dolgozatban is elismerjük, és nem kívánjuk feloldani. Hogyan is tehetnénk ezt? Az azonban elmondhatjuk róla, hogy vannak rajtunk kívül álló dolgok, amelyek nem a mi képességünktől függenek, nem mi váltjuk ki, nem mi irányítjuk, de amelyek ettől függetlenül elérnek bennünket. Ez *az elérés* a részesezés, a kegyelem, és ez az elérés az, amit emberileg nem lehet magyarázni, csak tudomásul venni. A törekedés pedig az emberi tényezővel, a „porsátorral” áll összefüggésben, (1,14). A részesezés nem jelent tétlenséget és terméketlenséget. Engedni kell, hogy kibontakozzék, kifejtse hatását, ami megragadott és elért. Akárcsak a virág is, amelyet, ha elér a napfény, kibomlik és szétárasztja illatát. A részesezés nem jogosít fel fotelkeresztyénségre. Törekedni kell, akarni kell, indulni kell az elhívás további elmélyítésére, csiszolódni kell, és felhagyni a merev etikai szigorral.

d) Az etika valójában az emberi tényező kapcsán válik jelentőségteljessé, ám nem mint „üdvetika”, ugyanis az erkölcs is az idő befolyása alatt áll, amely „a gonosz világ” alkotása, tehát tűzben fog megégni, akárcsak a föld és az idő minden más eleme (3,10). Ezért a törekedés etikája éppen azt fejezi ki, amit Bonhoeffer

sikerül neki. Ez a pszichológiai jelenség a hit megélését is áthatja. A törekedéseitáknak ezért is nagy a potenciálja és a kreativitása a hit stagnálásakor, illetve regressziójában, ugyanis a 2Pt 1,5–8-ban szövegezett *gradáció* azáltal készlet kitérésre ebből az állapotból, hogy nemcsak egyetlen központi érelyre tesz fel mindent. Ld. bővebben: Kopp Mária – Skrabski Árpád: *A boldogságkeresés útjai és útvesztői. Az érett személyiségtől a kiegyensúlyozott párkapcsolatig*. L'Harmattan, Budapest 2020, 54–55.

a végső előtti és a végső valóság tekintetében tanúsított szélsőséges viszonyulásaink, az időt gyűlölő radikalizmusról és az örökkévalóságot gyűlölő kompromisszumról is kíván tanítani.³¹ Az erkölcsi gondolkodásban is óvakodni kell az abszolutizálástól, a végletektől, a fekete-fehér mentalitástól. A törekedés – Bonhoeffer kategóriáira gondolva – a radikalizmus és kompromisszum közötti egyensúlyozást jelent, amely – míg a föld forog – egész életében elkíséri Krisztus tanítványát.

e) Az etika, valamint a megnevezett nyolc erény a 2Pt-ben megszólított keresztyénekért, az emberért van, és nem az ember van az etikáért és az erkölcsi mandátumok betartásáért. Ez is egyfajta *etikai libertinizmus*, ám minőségében teljesen más az epikureusok libertinizmusától. A nyolc erény egyfajta szellemiséget, életmódot, irányt mutat, hiszen nem a parancs, az erény önmagában vagy pedig a mandátum tesz erkölcsössé vagy keresztyénné, hanem a törekedés kompetenciája. Ez pedig valóban elvezethet oda, hogy az etika megmarad szellemiségnek a hit horizontjában, és nem válik legalizmussá.

Ide kívánczik az a megjegyzés is, hogy ez a páratlan erénytan, noha nyolc különálló elemet, kompetenciát sorjáz, ezeknek jelentősége mégsem önmagukban áll, hanem úgy tekinthetünk rájuk mint a szív egyetlen beállítódásának nyolcszoros kifejeződésére. A nyolc tényező kölcsönösen meghatározza egymást, és egyetlen egységet alkot.³²

2.2.2. *Etika és eszkatológia*

A 2Pt szerzője erőteljes érzelmi amplitúdóval szólal fel a tévtanítások ellen, és a levél keletkezésének körülményeit is a „lesben álló” hamis tanítói (világ)tendenciák határozzák meg (2,1). A hamis tanítók elleni polémia nem annyira a tanítással, a doktrínával foglalkozik, mint inkább a kicsapongó és kárhozatos életvitel szemléltetésével.

a) Az istentagadók és istenkáromlók (2,1.10) vakmerőek, elbizakodottak, kapzsiak, nem ismernek el semmiféle tekintélyt, egyszóval ők a „gonoszak” (teológia) és erkölcstelenek (etika).³³ A 2,13-ban viszont folytatódik a bűnös életvitel bemutatása, ám itt a hangsúly az élvhajászatra kerül át: *Ezek gyönyörűségnek tartják a dőzsölést fényes nappal, szennyfoltok és szégyenfoltok ők, akik álnokságaikban tobzódnak, amikor együtt lakmároznak velete.* A 3. fejezetben pedig a csúfolódók, mindenből

³¹ Bonhoeffer, Dietrich: *Etika*. Ford. Visky Sándor Béla. Exit Kiadó, Kolozsvár 2015, 100–101.

³² Black, Allen – Black, Mark C.: *1 & 2 Peter*. The College Press NIV Commentary. College Press Pub, Joplin, Mo. 1998, 20.

³³ Bolyki János: *Újszövetségi etika*. Kálvin Kiadó, Budapest 1998, 168–171.

gúnyt űzők, a cinikusok kerülnek előtérbe. A hangsúlyeltolódások a háttérben meghúzódó különböző eretnkségekkel állnak összefüggésben, ám a kutatók körében nem született konszenzus arra nézve, hogy pontosan milyen eretnekmozgalmak játszottak szerepet a levél által megszólított keresztyének életében. A diffúz háttér miatt sok a találgatás, a tapogatózás a bibliatudósok körében. Többnyire a gnosztikusok és az epikureusok kerülnek szóba, az utóbbiak esetében valóban nagy hatású etikai libertinizmus társítható.³⁴ Ézsaiás próféta mintha éppen a 2Pt-ben említett élvhajhászokra, istentagadókra és istenkáromlókra utalna, amikor azt mondja: *Jaj azoknak, akik már reggel is ital után járnak! Estig elmulatnak, bor hevíti őket. Citera és lant, dob, fuvola és bor mellett lakmároznak, de az ÚR tetteit nem veszik észre, kezének munkáját nem látják meg.* (Ézs 5,11–12) A csúfolódóknak az az alapállásuk, hogy *mióta az atyák elhunytak, minden úgy maradt, amint a teremtés kezdetétől fogva van* (3,4b). Az ézsaiási szóhasználattal: nem veszik észre, nem látják Isten tetteit, kezének munkáját, vagyis szkeptikusok abban a tekintetben, hogy *ő beavatkozná a történelemben*. Az (epikureus) atomista természetfilozófia egyik alapelve szerint a világmindenség mindig is úgy létezett, mint ahogyan ma is látható, és örökké ilyen fog maradni.³⁵ Ehhez hasonló felfogásról olvashatunk a Mal 3,13–18-ban is, ahol a próféta a hitetlenek arroganciáját szólaltatja meg: nincs értelme Istent imádni, senki nem fogja megítélni az ember tetteit (ld. még Mal. 2,17; vö. Zsolt 42,3; 79,10; Jer 17,15; Lk 8,25).³⁶

Ézsaiás jalkiáltása a 2Pt apokaliptikus víziójáig hat el: az egek lángolva bomlanak fel, és az elemek égve olvadnak meg, ezért szentül és kegyesen kell élnetek, hogy az a nap ne az istentelenek pusztulásának napjaként jöjjön el rátok (3,7). Lesz olyan idő, amikor ellenállhatatlanul megnyilatkozik Isten beavatkozása, amikor nemcsak látható, hanem bőrünkön is érezhető lesz.

A 2–3. fejezet bűnlajstromai tehát eszkatológiai klimax keretében jelennek meg. Késik az ÚR napja, az elhúzódó parúzia elbizonytalanítja a Krisztus-követőket, és ez az elbizonytalanodás fogékonyakká teszi őket az „új ismeretre” és az ezzel járó „új etikai beállítottságra”. Az új mentalitás az 1,5–8 erénytanának a viszony-

³⁴ Bauckham, Richard: *i. m.* 171.

³⁵ Az atomista természetfilozófia szerint az istenek nem avatkoznak be a Föld természeti folyamataiba, sem az emberi kapcsolatokba. Ld. Ferguson, Everett: *Backgrounds of Early Christianity*. 2nd edition. Eerdmans, Grand Rapids 1993, 350–352.

³⁶ Stuhlmacher a páli paraklézisek elemzése során beszél az antropológiai optimizmus és antropológiai pesszimizmus alakzatairól. A (bibliai) csúfolódók, cinikusok gyakran az utóbbival állnak összefüggésben: „együnk, igyunk, mert holnap úgyis meghalunk” – 1Kor 15,32–33. Ld. Stuhlmacher, Peter: *Az Újszövetség bibliai teológiája. Alapvetés: Jézustól Pálig*. Kálvin Kiadó, Budapest 2017, 367–368.

lagossá válását sejteti, amiben az etika preferenciává válik. (Ezt a 21. században is lehet észlelni).³⁷

Ebből is kitűnik, hogy az eszkatológiai tévedés milyen könnyen és viszonylag hamar etikai tévedést idézhet és idéz elő.³⁸ Ám nagyon találóan érez rá arra Bolyki János, hogy az Újszövetségben (2Pt 3,8–9) talán egyedülálló módon jelenik meg az a gondolat, hogy

„[...] ha már a parúzia közeli bekövetkezésének hitét elvesztették, és az nem serkenti őket szent életre, akkor serkentse őket a *parúzia kérésére*, hiszen az nem más, mint Isten türelme, amikor időt ad a megtérésre.”³⁹

Ezen a ponton az 2Pt által megszólított keresztyének részére is lényeges üzenet fogalmazódik meg: *A mi Urunk bosszútűrését üdvösnek tartjátok*. Vagyis vigyázzanak arra, hogy a csúfolódóknak ne csúfolódással és ujjmutogatással válaszoljanak (3,15). A mindenki irányába tanúsítandó szeretet eszméje itt valóban kihívás elé állítja őket.

b) A 2Pt negatív kozmológiája a bűn elhatalmasodásától és a megsokasodott csúfolódók kacajától hangos. A világelles retorika terméke különös és értelmét sokat vitatott teológiai kompozíció, amelyről már fentebb is ejtettünk szót: az isteni természet (*θεϊας κοινωνοὶ φύσεως* – 1,4). A világ erkölcstelensége, a világ kívánsága és a porsátor szembeáll ezzel az isteni természettel, amely mintegy világon túli és Jézus Krisztus örök országára, az „új ég és új földre” utaló metonímia.⁴⁰ Az isteni természet, noha elsősorban teológiai kategória, mégis feltételezi a morális tisztaságot, azaz kegyességet. Itt egyetértünk Ben Witherington III megjegyzésével: noha az első századi keresztyénség sokszínű és megosztott volt, mégis „elég világos ideológiai (mind teológiai, mind etikai) határok” mentén bontakozik ki. Ezeknek a „határoknak” az átlépéséről olvashatunk az Újszövetség korai (1Kor, Jak és későbbi [1]n, Jel) könyveiben is.⁴¹ Ezért van szükségszerűen helye az etikai mandátumoknak mint reteszeknek, tükrökre és vezérfonalakra e „gonosz világban” megélt vallásos élet terén is (Luther Márton). A levél szerzője szerint ebben az isteni természetben az ígéretek által részesedhetünk, viszont nyitottság

³⁷ Rae, Scott B.: *i. m.* 17.

³⁸ Witherington III, Ben: *The Indelible Image. The Theological and Ethical World of the New Testament. Vol. 1: The Individual Witnesses*. InterVarsity Press, Illinois 2009, 288–289.

³⁹ Bolyki János: *i. m.* 170.

⁴⁰ Az isteni természet koncepciójának mind a zsidó, mind a pogány biblián kívüli irodalomban is vannak párhuzamai, ahol gyakran az ember megistenülésével, a halhatatlanság eszméjével párosul, és különösen Alexandriai Philónál hangsúlyos, hogy a részesedést, a divinizációt már e földön át lehet élni a misztikus ekstázis által. Ld. bővebben Bauckham, Richard: *i. m.* 182.

⁴¹ Witherington III, Ben: *i. m.* 287.

és hajlandóság szükséges ahhoz, hogy ezekhez bizalommal és törekedéssel viszonyuljunk.

c) A pusztulás, amelyet az erkölcstelen kívánság okoz ebben a világban, *előképe* annak a pusztulásnak, amit tűz fog okozni az ÚR napjának eljövetelekor. Ezért nem csupán az 1,5–8-ban vázolt erénylista esetében van szó lánckövetkeztetésről, hanem negatívan szemlélve a bűnnek is van egy belső logikája, láncreakciója, és ezt a szerző erősen naturalista módon, két mondással igyekszik a címzettek értésére adni és tovább árnyalni: „*Visszatér a kutya a hányadékához*”, és: „*A megfirtött disznó újra a sárban hempereg*” (2,22).

Az eszkatológiai szkepticizmust ma sem lehet alábecsülni, ugyanis olyan mélyre eresztheti gyökereit egy közösségen belül, hogy annak következtében alapvető viselkedési minták rendeződnek át, és ennek gyűrűzése, „hempergése” mindent felemészthet maga körül, vagyis a *nihilizmus* felé sodorhatja Jézus Krisztus egyházát. Ezen a ponton a 2Pt etikája különösképpen a páli, de tulajdonképpen a kora keresztyén etikai alapvetés reflexióját nyújtja: *Ne tévelyegjétek: „A jó erkölcsöt megrontja a rossz társaság!”* (1Kor 15,33)

2.3. Következtetés

Péter második levele meghurcolt és megvetett újszövetségi iratként élte túl az évszázadok sorát rövideje miatt. A fenti áttekintés mégis azt mutatja, hogy „minden bizonnyal több mondanivalója van az egyház számára, mint amit eddig az egyház kihallott belőle”.⁴² A keresztyén etika reprezentatív elemeit és témáit sajátos burkolatban fedezhetjük és fedezhettük fel benne: eszkatológia, erénykatalógus, bűnlajstrom, hit és szeretet, orthodoxia és orthopraxis. Ebben a tanulmányban több olyan aspektusát vázolhattunk fel, amely a maga sajátos, vagyis „péteri hangjával” járul hozzá az újszövetségi etika többszólamúságához.

Felhasznált irodalom

- Alkema, Roelof: *The Pillars and the Cornerstone. Jesus Tradition Parallels in the Catholic Epistles*. Eburon, Delft 2018.
- Balch, David L.: Hellenization/Acculturation in 1 Peter. In: Talbert, Charles H. (szerk.): *Perspectives on 1 Peter*. Mercer University Press, Macon, GA 1986, 79–102.
- Balch, David L.: *Let Wives Be Submissive: The Domestic Code in 1 Peter*. Scholar Press, California 1981.

⁴² Watson, Duane F. & Callan, Terrance D.: *First and Second Peter*. Paideia Commentaries on the New Testament. Baker Academic, Grand Rapids 2012, xiii.

- Black, Allen – Black, Mark C.: *1 & 2 Peter*. The College Press NIV Commentary. College Press Pub, Joplin, Mo. 1998, 20.
- Bauchham, Richard: *Jude, 2 Peter*. Word Biblical Commentary, vol. 50. Word, Waco–Texas 1983, 174.
- Bolyki János: *Újszövetségi etika*. Kálvin Kiadó, Budapest 1998.
- Bonhoeffer, Dietrich: *Etika*. Ford. Visky Sándor Béla. Exit Kiadó, Kolozsvár 2015.
- Carson, D. A. – Moo, Douglas J.: *An Introduction to the New Testament*. 2nd edition. Zondervan, Grand Rapids 2005.
- Cole, Michael – Cole, Sheila: *Fejlődéslektan*. Ford. Bíró Szilvia, Bodor Péter, Csibra Gergely, Kalas Zsuzsa, Kéri Rita, Király Ildikó, Kiss Szabolcs, Koós Orsolya, Kovács Mónika, Medgyesi Patrícia Ragó Anett. Osiris Tankönyvek. Osiris Kiadó, Budapest 2006.
- Dauids, Peter H.: *A Theology of James, Peter, and Jude. Living in the Light of the Coming King*. Biblical Theology of the New Testament. Zondervan, Grand Rapids 2014.
- De Waal Dryden, J.: *Theology and ethics in 1 Peter. Paraenetic Strategies for Christian Character Formation*. Mohr Siebeck, Tübingen 2006.
- Douglas, Klaus – Vogt, Fabian: *40 nap alatt az Én körül. Felfedezőút a Bibliával*. Ford. Kaposi Luca. Luther Kiadó, Budapest 2019, 195.
- Feldmeier, Reinhard: *The First Letter of Peter. A commentary on the Greek text*. Baylor University Press, Texas 2008.
- Ferguson, Everett: *Backgrounds of Early Christianity*. 2nd edition. Eerdmans, Grand Rapids 1993.
- Filson, Floyd V.: *Partakers With Christ: Suffering in 1 Peter*. In: *Interpretation* 9. (1955), 400–412.
- Geréb Zsolt: *Péter első levelének magyarázata*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2015.
- Green, Gene L.: *The use of the Old Testament for Christian ethics in 1 Peter*. In: *Tyndale Bulletin* 41. (1990/2), 276–289.
- Kok, Jacobus (Kobus) – Nicklas, Tobias – Roth, Dieter T. – Hays, Christopher M. (szerk): *Sensitivity towards Outsiders. Exploring the Dynamic Relationship between Mission and Ethics in the New Testament and Early Christianity*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 364. Mohr Siebeck, Tübingen 2014.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: *A boldogságkeresés útjai és útvesztői. Az érett személyiségtől a kiegyensúlyozott párkapcsolatig*. L'Harmattan, Budapest 2020.
- Mbuvi, Andrew M.: *Temple, Exile and Identity in 1 Peter*. T&T Clark, London–New York 2007.
- Michaels, Ramsey J.: *1 Peter*. Word Biblical Commentary, vol. 49. Word, Dallas 2002i.
- Peterson, Jordan B.: *12 szabály az élethez. Így kerüld el a káoszt!* Ford. Horváth M. Zsanett. 21. Század Kiadó, Budapest 2018.

- Peterson, Jordan B.: *Túl a renden. Újabb 12 szabály az élethez*. Ford. Novák Gábor. 21. Század Kiadó, Budapest 2021.
- Rae, Scott B.: *Erkölsi döntések. Bevezetés az etikába*. Ford. Farkas Ildikó. Harmat, Budapest 2015.
- Schrage, Wolfgang: *Ethik des Neuen Testaments*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1989.
- Selwyn, E. G.: *The First Epistle of St. Peter*. 2nd edition. Macmillan, London 1949.
- Stuhlmacher, Peter: *Az Újszövetség bibliai teológiája*. Alapvetés: Jézustól Pálig. Kálvin Kiadó, Budapest 2017.
- Van Houwelingen, Rob: *Mission and Ethics in the Epistle to the Hebrews. Faith Means Perseverance*. In: Kok, Jacobus (Kobus) – Dunne John Anthony (szerk.): *Insiders versus Outsiders. Exploring the Dynamic Relationship between Mission and Ethos in the New Testament. Perspectives on Philosophy and Religious Thought 14*. Gorgias Press, Piscataway, NJ, USA 2014, 239–260.
- Watson, Duane F. – Callan, Terrance D.: *First and Second Peter*. Paideia Commentaries on the New Testament. Baker Academic, Grand Rapids 2012.
- Williams, Travis B.: *Persecution in 1 Peter: Differentiating and Contextualizing Early Christian Suffering*. Brill, Leiden–Boston 2012, 273.
- Witherington III, Ben: *The Indelible Image. The Theological and Ethical World of the New Testament. Vol. 1: The Individual Witnesses*. InterVarsity Press, Illinois 2009.

* * *

This article engages in an ethical analysis of 1-2Peter. In these epistles the Christians of Asia Minor receive relevant and actualized ethical message. The ethical teaching of the Petrine letters is not presented in a distilled manner, because what is at stake here is not simply an ethical exigency but the very nature of the relationship between God and humans, God and the believer. In the case of 1Pt, the focus is on submissiveness and doing good especially in times of suffering, experiencing the power of the (epistemological) turn: from intuition to imitatio Christi. As for 2Pt, we find this Relationship embedded in the tension between effort and participation.

Keywords: 1-2Peter, ethical intelligence, imitatio Christi, eschatology.